

AHMET DEMİREL
Salâhattin Köseoğlu'nun Milli Mücadele Hatıraları

AHMET DEMİREL 1957'de Trabzon'da doğdu. Orta öğrenimini 1976'da Darüşşafaka Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 1980'de Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans çalışmasını, ardından 1993 yılında doktorasını tamamladı. 2003'te doçent, 2012'de profesör oldu. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 2017'de emekli olan Demirel, Türkiye'nin yakın siyasi tarihiyle ilgili çalışmalarını sürdürüyor. Bu kitabının dışında *Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup*, (1994), *İlk Meclis'in Vekilleri: Milli Mücadele Döneminde Seçimler* (2010), *Tek Partinin Yükselişi*, (2012) ve *Tek Partinin İktidarı* (2013) adlı kitapları İletişim Yayınları'ndan çıktı. *İsmet İnönü, Defterler (1919-1973)* adlı kitabı 2001'de, *Nihat Erim, Günlükler (1925-1979)* adlı kitabı 2005'te Yapı Kredi Yayınları; *Birinci Meclis'te Mustafa Kemal'in Muhafızları* 2013'te, *Cumhuriyet Tarihinin Bilinmeyen Gerçekleri* 2014'te Ufuk Kitapları tarafından yayımlandı. Mete Tunçay ve Yücel Demirel ile birlikte hazırladıkları *İlk Meclis Anketi: Birinci Dönem TBMM Üyelerininin Gelecekte Bekledikleri* adlı kitabı da 2004'te TBMM Yayınları arasından çıktı.

İletişim Yayınları 2518 • Anı Dizisi 79

ISBN-13: 978-975-05-2234-5

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Birinci Meclis'teki milletvekillerinden bir grup toplu halde.

Salâhattin Köseoğlu ortada arkada.

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AHMET DEMİREL
İkinci Grup'un Kurucularından
**Salâhattin
Köseoğlu'nun
Milli Mücadele
Hatıraları**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
SALÂHATTİN KÖSEOĞLU BEYEFENDİ'YE, YANI BÜYÜKBABAMA DAİR BİRKAÇ SÖZ	13
SALÂHATTİN KÖSEOĞLU: HAYATI VE MÜCADELESİ	17
Askerî hayatı	17
Birinci Çatalca Muharebesi'nde yaralanması	20
Askerlik sonrasındaki hayatı	28
Birinci Meclis'teki milletvekilliği	29
Mustafa Kemal ile ilk tartışma	29
İktidar ve muhalefet ilişkileri bağlamında Birinci Meclis'in kısa bir tarihçesi	35
Salâhattin Köseoğlu ve meclisin üstünlüğü	41
Salâhattin Köseoğlu ve heyet-i vekilenin görev ve sorumlulukları	44
Salâhattin Köseoğlu ve vekil seçimlerinde aday gösterme yöntemi	51
Salâhattin Köseoğlu ve Başkumandanlık Kanunu	52
Salâhattin Köseoğlu ve İstiklal Mahkemeleri	59
Salâhattin Köseoğlu ve seçim kanunu teklifi	62
Bir seçim bildirgesinde hayat hikâyesi	68
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası içindeki faaliyetleri	70
İzmir Suikastı davalarındaki yargılanması	75
Salâhattin Bey'in İzmir'deki sorgulanması	76
İzmir yargulamalarının sonundaki karar	81
Ankara yargulamaları	82
Salâhattin Bey'in Ankara'daki sorgulaması	83

Salâhattin Bey'in Hüseyin Avni ve Yenibahçeli Nail Beylerle yüzleştirilmesi.....	97
Son karar.....	99
Tek parti döneminde polis takibi.....	100
Salâhattin Köseoğlu'nun yazıları.....	107
Ölümünden sonra hakkında yazılanlar.....	108
Hatıraların önemi.....	114
İkinci Grup'un kuruluşu ve kuruluş tarihi.....	115
İkinci Grup üyelerinin listesi.....	117
İkinci Grup'un Programları.....	119
İkinci Grup'un Tüzüğü.....	121

Milli Mücadele Hatıraları

SALÂHATTİN KÖSEOĞLU

ÖNSÖZ.....	129
------------	-----

BİRİNCİ BÖLÜM

1919 SİVAS KONGRESİ VE NETAYİCİ [SONUÇLARI]	135
Sivas'a hareketim.....	135
Kolordu mıntıkasında umumî vaziyet.....	140
Erzurum Kongresi hülasa-ı mukarreratı.....	144
Hazırlıklar.....	145
Şifre ile muhaberenin menî hakkında	
Harbiye Nezareti'nin emri ve cevap.....	146
Bruno meselesi.....	149
Kongreye iştirak edenler.....	151
Kongre müzakeratı.....	154
Devletin yeni sulh esasları hakkında	
müşir-i merhum Ahmet İzzet Paşa'nın muhtırası.....	156
Garbi Anadolu vaziyeti ve Harput Valisi Ali Galip'in teşebbüsâtı.....	157
Hükümetle muhaberenin kat'ı [kesilmesi].....	160
General Harbord'un muvasalatı.....	161
İntihap hazırlıklarınının tesrii [hızlandırılması].....	162
Ali Rıza Paşa kabinesiyle münasebet tesisi	
ve Salih Paşa ile Amasya'da mülakat.....	166
Mebusan intihabı, İstanbul'da içtimaı ve	
içtimadan evvel mebusanın tenvirî hakkında teşebbüsler.....	174
İstanbul meclisininin tatil-i müzakeratı	
ve Ankara'da yeni bir meclis içtimaı.....	176

İKİNCİ BÖLÜM

MARAŞ VE ANTEP HAREKÂTI

VE KOLORDU MINTIKASINDAKİ İSYAN

VE TEDİP HAREKÂTLARI

.....	179
Maraş cephesindeki harekât ve vakayı [olaylar].....	179
Antep milli harekâtı.....	188
Milli teşkilatın tesisi.....	188
İstanbul'un işgalinden sonra	
Ankara'da yeni bir meclise mebus intihap ve izamı.....	191
Yenihan ve Zile kazasında zuhur eden isyan ve tedibat.....	192
Ath piyade fırkası teşkili.....	195

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ MECLİS

.....	197
Mütarekeden Birinci Büyük Millet Meclisi'ne kadar (1918-1920).....	197
Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin içtimalı ve hükümetin teessüsü.....	200
23 Nisan 1920 Cuma.....	200
Meclisin ve hükümetin vazife ve salahiyetinin tespiti.....	201
İcra işlerinin tanzimi ve vekillerin tayini.....	203
İlk işler (Nisan 23'ten Temmuz nihayetine kadar).....	208
Tahlif (10-15 Temmuz 1920).....	211
Nisab-ı Müzakere Kanunu.....	211
Cephe takviyesi - Halkın sesi: Ağustos ve Eylül ayları.....	213
İcra Vekilleri Heyetinin siyasi, içtimalı, idari, askerî programı ve Teşkilât-ı Esasiye Kanunu Lâyihası.....	216
İcra Vekillerinin İntihabına dair Kanun'da tadilat.....	223
Âsi Ethem hadisesi hakkında müzakere hulasası.....	224
Heyet-i Vekile'nin Vazife ve Mesuliyetine dair Kanun - I.....	225
Heyet-i Vekile'nin Vazife ve Mesuliyetine dair Kanun - II.....	234
Askerî olaylar ve Başkumandanlık Kanunu.....	241
Başkumandanlık Kanunu'nun temditleri ve İkinci Grup'un doğuşu.....	250
İkinci Grup.....	263
İsimler hakkında notlar.....	267
İkinci Grup'tan bazı simalar.....	268
Büyük Taarruz'dan İstanbul'un iltihakına kadar.....	278
Hilafet ve Saltanat meselesi.....	283

**MESULİYET DERGİSİNDE YAYIMLANAN
“BİRİNCİ BÜYÜK MİLLET MECLİSİ’NDE İKİNCİ GRUP”**

BAŞLIKLİ YAZI DİZİSİ	293
Birinci Büyük Millet Meclisi’nde İkinci Grup - 1	293
Birinci Büyük Millet Meclisi’nde İkinci Grup - 2	295
Birinci Büyük Millet Meclisi’nde İkinci Grup - 3	299
Birinci Büyük Millet Meclisi’nde İkinci Grup - 4	304
Birinci Büyük Millet Meclisi’nde İkinci Grup - 5	311
BELGELER	315
Belgeler 1 Erzurum Kongresi Beyannamesi	317
Belgeler 2 Sivas Kongresi Hazırlıklarıyla İlgili Belgeler	321
Belgeler 3 Bruno Meselesiyle İlgili Belgeler	325
Belgeler 4 Sivas Kongresi Hazırlıkları ile İlgili Belgeler	331
Belgeler 5 Sivas Kongresi Kararları ile İlgili Belgeler	333
Belgeler 6 Ahmet İzzet Paşa’nın Muhtırası	341
Belgeler 7 Harput Valisi Ali Galip’in Teşebbüsâtı Hakkındaki Belgeler	345
Belgeler 8 Hükümetle Muhaberenin Kat’ı Hakkındaki Belgeler	359
Belgeler 9 General Harbord’un Muvasalatı ile İlgili Belgeler	365
Belgeler 10 İntihap Hazırlıklarının Tesrii ile İlgili Belgeler	377
Belgeler 11 Ali Rıza Paşa Kabinesiyle Münasebet Tesisi ve Salih Paşa ile Amasya’da Mülakat Meselesiyle İlgili Telgraflar	392
Belgeler 12 Mebusan İntihabı, İstanbul’da İçtimaı ve İçtimadan Evvel Mebusanın Tenviri Hakkında Teşebbüsler ile İlgili Belgeler	397
Belgeler 13 İstanbul Meclisinin Tatil-i Müzakeratı ve Ankara’da Yeni Bir Meclis İçtimaı ile İlgili Belgeler	403
Albüm	407

ÖNSÖZ

Birinci Meclis'teki İkinci Grup üzerine çalışmaya başlayalı neredeyse 40 yıl oldu. Birinci Meclis tutanaklarını okumaya ilk kez 1978'de başlamıştım. Doktora tezimi de bu meclisteki muhalefet üzerine hazırladım. O da *Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup* adıyla 1994'te yayımlandı. Daha sonra bu konuda başka kitap ve makaleler de yazdım. Tam "bu konuyu tükettim, artık bu mesele hakkında hiçbir şey yazmam," diye düşünürken, bir gün Taha Akyol aradı. Salâhattin Köseoğlu'nun hatıralarını yazmış olduğunu, bu hatıraların Köseoğlu'nun torununda bulunduğunu, ilgilenirsem yayına hazırlamak için kendisiyle temas kurabileceğimi söyledi ve iletişim bilgilerini verdi. Doğrusu epeyce heyecanlandım. Çünkü bir istisna olarak sayılabilecek Rifat Çalık'a'nın sonradan kitaba dönüştürülen küçük notları dışında, İkinci Grup'un önde gelenlerinden hiçbirinin hatıraları hâlâ yayımlanmamıştı. Bugüne kadar da hâlâ yayımlanmış değil.

Hemen Ahmet Selâhattin Kalın ile temasa geçtim ve birkaç gün içinde buluştuk. Dosyalar halinde bütün metni bana vermeye hazırды. Dosyalar sonradan daktiloyla Latin harflerine aktarılmış ana metinlerle, bazı eski yazı metin parçalarından oluşuyordu. Çok sayıda da üçüncü kolordu komutanlığı yaptığı döneme ait yazışmalar vardı. Bunların dışında onlarca orijinal fotoğraf dosyalarda mevcuttu. Paha biçilmez bir dosyalar bütünü.

Prensip olarak kimseden bu tür çok değerli metinlerin ve fotoğrafların orijinallerini almadığımı, kaybolma riskini ortadan kaldırmak için ancak kopyalarını alabileceğimi söyledim. Bu da sık sık görüşmemize vesile oldu. Çok kısa bir süre içinde bütün bu dosyaları ve fotoğrafları bilgisayar ortamına aktardım. Bu sık görüşmelerimiz sayesinde yine çok kısa bir süre içinde aramızda sanki 40 yıldır tanışıyor muyuz gibi bir dostluk kuruldu.

Metinler üzerinde hemen çalışmaya başladım. Zaten “1919 Sivas Kongresi ve Netayıcı” başlıklı birinci bölüm ile “Maraş ve Antep Harekâtı ve Kolordu Mıntıkasındaki İsyân ve Tedip Harekâtları” başlıklı ikinci bölümü Salâhattin Köseoğlu hatırat şeklinde yazmıştı ve kendi içinde bütünlük taşıyordu. Buradaki ana mesele, Arap harflerinden Latin harflerine aktarılırken yapılan çok sayıdaki imla hatası ile birçok kelimenin yanlış okunmuş olmasıydı. Gerçi Salâhattin Köseoğlu ve kızı Latin harflerine aktarılan daktilo metin üzerinde el yazılarıyla epeyce düzeltme yapmışlardı ama hâlâ hatalar kalmıştı. Örneğin Sivas’ın Gürün ilçesi, bir yerde Geron, bir başka yerde Kerun, bir başka yerde de Gerun olarak okunmuştu. Belgelerde de bazı okuma hataları hemen göze çarpıyordu. Bütün bunları elimden geldiğince düzelttim. Şüpheli gördüğüm bütün kelimeleri Osmanlıca sözlükten kontrol ettim.

Belgelerin tamamını Atatürk’ün *Nutuk*, Kâzım Karabekir’in *İstiklal Harbimiz* ve Ali Fuat Cebesoy’un *Milli Mücadele Hatıralarım* adlı kitaplarında yer alan belgelerle karşılaştırdım. Bazılarını o kitaplarda da buldum ama çoğu yoktu ve ilk kez yayımlanıyor. Bu belgeleri hatıraların okunmasını kesintiye uğratmaması için kitabın sonunda ek olarak verdim. Hangi belgenin hatıraların hangi bölümüyle ilgili olduğunu da her birinin üzerine bölümün başlığını vererek belirttim.

Hatıraların “Birinci Meclis” başlıklı üçüncü bölümünü Salâhattin Köseoğlu bir tarihçi gibi yazmış. Hatta zaman zaman kendisinden de üçüncü tekil şahıs olarak bahsediyor, “Mersin mebusu Salâhattin Bey de şunları söyledi,” şeklinde aktarıyor. Bu bölüm parça parça yazılmış. Birinci Meclis üzerinde çok sayıda çalışmam olduğundan bu parçaları bir araya getirmek benim için zor olmadı. Meclis konuşmalarından aktarılan bölümleri Birinci Meclis’in açık ve gizli toplantı tutanaklarından da kontrol ettim. Bu bölümde en çok ilgimi çeken nokta Köseoğlu’nun Birinci Meclis’e dair önem vererek anlattıklarıyla benim bu hatıralardan habersiz olarak 1994’te yayımladığım *Birinci Meclis’te Muhalefet: İkinci Grup* adlı kitabımda ele aldığım konuların bire bir örtüşüyor olmasıydı. Tabii ki bu bölümde daha önce hiç bilmediğimiz başka şeyler de var, örneğin İkinci Grup’un bugüne kadar bilmediğimiz tüzüğü, İkinci Grup’un kuruluşuna ve kuruluş tarihine ilişkin olarak anlattıkları gibi...

Dördüncü Bölüm’de Köseoğlu’nun 1946’da *Mesuliyet* dergisinde yayımlanan “Birinci Büyük Millet Meclisinde İkinci Grup” başlıklı yazı dizisinden oluşuyor. Dergi ancak iki sayı çıkabildiği için bu dizinin iki bölümü o dergide yayımlanabilmişti. Dosyalardan yazı dizisinin üç, dört ve beşinci bölümleri de çıktı. Tamamını Dördüncü Bölüm’de yayımlıyorum.

Salâhattin Köseoğlu’nun hayat hikâyesini ve temel görüşlerini yazmadan yayımlansaydı bu hatırat eksik kalırdı. Bunun için de kitabın başına “Salâ-

hattin Köseoğlu: Hayatı ve Mücadelesi” başlığı altında uzunca bir sunuş yazısı yazdım. Kitabın sonunda da dosyalarda bulunan hatıralarla ilgili yazışmaları ek olarak verdim.

Öncelikli olarak bu hatıralara ulaşmamı sağlayan Taha Akyol’a teşekkür ediyorum.

Latin harflerine hiç aktarılmamış Arap harfli metinlerin çevrimyazılarını her zaman olduğu gibi Yücel Demirel yaptı. Zamanında orijinal metin Latin harflerine aktarılırken yapılan okuma hatalarını da sanıyorum büyük ölçüde giderdik. Bu düzeltme işlemleri sırasında yardımlarını esirgemeyen Yücel Demirel ile kitabın önemli bir bölümüyle ilgili yazım düzeltmeleri öneren Abdurrahman Karaalioğlu’na ne kadar teşekkür etsem azdır. Osman Köker de “Maraş ve Antep Harekâtı ve Kolordu Mıntıkasındaki İsyân ve Tedip Harekâtları” başlıklı ikinci bölümü baştan sona okuyup çok sayıda düzeltmenin yapılabilmesini sağladı. Ona da teşekkür borçluyum. Elbette kalan hataların sorumluluğu bana aittir.

Tabii ki Ahmet Selâhattin Kalın ve evlerini her ziyaret ettiğimde beni güler yüzüyle karşılayan eşi Zeynep Hanım olmasaydı bu hatırat yayımlanamazdı. Orijinal dosyaları bugüne kadar titizlikle sakladıkları için kendilerine ne kadar teşekkür edilse azdır.

Her zaman olduğu gibi son teşekkür bütün İletişim Yayınları camiasına. İyi ki varlar.

AHMET DEMİREL

SALÂHATTİN KÖSEOĞLU BEYEFENDİ'YE, YANI BÜYÜKBABAMA DAİR BİRKAÇ SÖZ

Salâhattin Köseoğlu benim annemin babasıdır. Ben kendisini hiç görmedim. O 1949'da vefat etmiş, ben 1952'de doğmuşum. Ama ailemizdeki diğer şahsiyetler gibi hayatımda ideal olarak yer alan ve daima iftihar ettiğim çok sevgili büyükbabamdır Salâhattin Bey. İsmimin biri ona ait. Ahmet ismini de anneme ilk söyleyen kendisi. Ahmet ismi aynı zamanda babamın babası mühendis Ahmet Zihni Bey'in de ismi. Her iki ismi de şerefle taşımaya çalışıyorum.

Anneannem F. Nebile Köseoğlu, Salâhattin Bey için “bir kere daha dünyaya gelsem gene onunla evlenirim,” derdi gülererek, vals yaparken ayak topuklarını asker gibi vurduğunu ekleyerek. Anneannemin küçük kardeşi Fahire Hanım (Fersan) “Eniştem bambaşka bir insandı. Onu nasıl arıyorum bilemezsin,” derdi zaman zaman. Fahire büyükanne ile Refik büyükbabaya gelen Irak Başvekillerinden Taha Paşa, akademiden talebesi olduğundan anneannem salona her girişte ayağa kalkar ve kendisine mahsus Türkçesi ile “Ben hocamın hakkını nasıl unuturum hanımefendi,” diyerek anneanneme iltifat ederdi. Ailenin son Osmanlısı Şefika Hanım'ın (Paşa Hanım) kimse için pek kullanmadığı “adam gibi adamdı” ifadesini Salâhattin Bey için kullandığım birkaç defa duydum. Kardeşi Celal büyükbaba ise ağabeyinden daima büyük bir hürmetle söz ederdi, tıpkı yeğeni Dr. Ali Nazım (Köseoğlu) amca gibi. Elimdeki resimlerin bir kısmının arkasındaki yazıları yeni harflere o çevirmişti. Alanyalıların yani Azak ve Köseoğulları'nın aynı sevgi ve saygıyı anneanneme de gösterdiklerine şahidim.

Babamın dayısı Ziya Gevher (Etili) dayı farklı taraflarda olmalarına rağmen Salâhattin Bey'den daima iyi söz etmiştir.

Küçüklüğümde Şişli'deki Villa Arı isimli evinde Halit Ziya (Türkkan) dayıyı ziyarete gittiğimizde orada karşılaştığımız Ali Fuat Paşa'nın "Evladım senin büyükbaban büyük adamdı," dediğini çok net hatırlıyorum.

Annemden duyduğuma göre annem ve babam Erzurum'da buldukları zaman ordu komutanı Orgeneral Feyzi Mengüç, anneme "Senin baban akademide benim hocamdı. Kızım sayılırsın. Başın sıkışırsa bana gel," demiş.

Kulakları cınlasın, küçüklük arkadaşım Ender'in annesi ve babası ile birlikte bulunduğumuz Ayazağa'daki bir konkurhipikte Fahrettin (Altay) Paşa'ya Çolak Salâhattin'in torunu olarak takdim edilmiş ve el öptükten sonra Paşa "Büyükbaban arkadaşımı," demişti.

Üniversite talebeliğimde Ord. Prof. Dr. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu kendisinin sorusu üzerine "torunuyum" dediğim zaman beni aileden saydığını söylemişti.

Levent'teki eve gelen Mehmet Ulaş ve ailesi bana Hüseyin Avni Ulaş'ın onun çok yakın arkadaşı olduğunu öğretti. Siyasi kimliği böylece ortaya çıktı benim için. Zira siyasi kimliğinden hemen hemen hiç bahis edilmezdi. Herhalde çekilen bazı sıkıntılardan böyle bir ders çıkarılmış kısmını taşıyorum.

Hatıratının olduğunu anneannem söylemiş ve bana okumam için vermişti. Eski yazı bilmediğimden sadece daktilo edilmiş kısımları okudum. Tabii bu arada çok soru sordum. Anneannem açıklıkla cevaplandırdı. Münir Nurettin Bey'in ağabeyi yaverliğini yapmış, meşhur yaver hikâyesinin aslını da buradan öğrenmiştim.

İktisat Fakültesi'nde Prof. Dr. Feridun Ergin hocamın kürsü başkanı olduğu kürsüde asistan olarak bulunduğumda hoca *Atatürk* kitabını yazarken büyükbabamın hatıratından bahsetti ve ben de anneannemden izin alıp hocaya dosyaları verdim. Hocam, anneannemin tanıdığı Maliye Nazırı Abdurrahman Bey'in torunu idi. Bu kitapta ilk defa Salâhattin Bey'in yayımlanmamış dosyalarından alıntılar vardı.

Annemin vefatının ilk haftası içinde birden bire zihnimde hatıratın yayımlanması fikri ortaya çıktı. Bunu yapmayı adeta bir namus borcu olarak düşünür oldum. Takiben ona ait objeleri sergileyecek hale getirdim ve isminin geçtiği tüm yayınları kütüphanemde topladım. Halen de devam ediyorum.

Araştırmalarım esnasında bulduklarım arasında iki önemli şey var.

Biri, her ne kadar Atatürk muhalifi dense de *Nutuk*'ta Atatürk'ün "Benim adımlı telaffuz ederek ordunun başına geçsin" ifadesi ile TBMM'nin 21 Kasım 1923 tarihli 56 nolu toplantı görüşme tutanağında TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal imzalı tezkere ile "nisfi yeşil ve nisfi kırmızı şeritli istiklal madalyası itasına dair" kararda adı geçen ilk yirmi beş kişiden biri olmasıdır.

Diğeri ise Taha Akyol'un meşhur *Atatürk'ün İhtilal Hukuku* kitabını bulmam. Bir nefeste okudum ve kendisine bir mail attım. Beni Ahmet Demirel Hoca'ya yönlendiren kendisi oldu. Ne kadar isabetli bir yönlendirme. Ahmet Demirel Hoca'nın titiz akademisyenliği ile hatıralar gün yüzüne çıkıyor. Elllerine sağlık.

Bana sadece Hoca'ya binlerce defa teşekkür etmek düşer.

Salâhattin Bey'in söylediği gibi tevfik Allah'tandır.

Büyükbabamın manevi şahsiyeti önünde saygı ile eğiliyorum.

AHMET SELÂHATTİN KALIN

SALÂHATTİN KÖSEOĞLU: HAYATI VE MÜCADELESİ

Önemli bir asker ve siyaset adamı olmasına rağmen Türkiye'deki tarih yazımında hak ettiği ilgi gösterilmeyen Salâhattin Köseoğlu 1880'de İstanbul'da doğdu. Babası Alanyalı Köseoğlu ailesinden Ahmet Vehbi Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini Nur-u Osmaniye ve Numune-i Terakki İptidai Mektepleri'nde tamamladıktan sonra Kuleli Askeri İdadisi'ne geçti. 13 Mart 1896'da Harbiye Mektebi'ne (Harp Okulu) girip 1 Ocak 1898'de piyade teğmen rütbesiyle mezun oldu. Kurmay sınıfına ayrılarak öğrenimine Erkân-ı Harbiye Mektebi'nde (Harp Akademisi) devam etti. Harp Akademisi'ndeki öğrenciliği sırasında 1 Ocak 1899'da üsteğmen oldu; ardından 9 Ocak 1902'de kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu.

Askerî hayatı

18 Şubat 1902'de Beşinci Ordu emrine verildi ve süvari, piyade ve topçu sınıflarında eğitim gördü. 13 Haziran 1902'de Beyrut'ta 28'inci Süvari Alayı Dördüncü Bölüğü'ne atandı. 2 Mayıs 1903'te kurmay kıdemli yüzbaşılığa yükseldikten sonra 31 Temmuz 1903'te Halep'te 31'inci Topçu Alayı İkinci Bölüğü'nde görevlendirildi.

27 Haziran 1905'te Üçüncü Ordu Aydın Redif Tümeni kurmaylığına atandı; ardından 21 Nisan 1906'da Harbiye Mektebi'nde öğretmen yardımcısı oldu. 12 Ağustos 1907'de Edirne, Şam ve Manastır'daki harp okullarını teftiş etmekle görevlendirildi.

7 Ekim 1907'de kurmay binbaşılığa yükseldi. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra 21 Aralık 1908'de Üçüncü Ordu 121'inci Serez Redif Alayı komutanlığına getirildi.

9 Şubat 1909'da Atina, 2 Temmuz 1909'da Petersburg Elçiliği Askeri Ataşeliği görevlerini üstlendikten sonra 7 Ağustos 1909'da Genelkurmay Üçüncü Şubesi'ne tayin edildi. 9 Nisan 1911'de satın alınacak mitralyözlerle ilgili komisyona katıldı. Bir süre Genelkurmay İkinci Şubesi'nde çalıştıktan sonra tekrar Genelkurmay Üçüncü Şubesi'ne geçti.

Balkan Savaşı seferberliği başlayınca, 29 Ağustos 1912'de Abdullah (Kölemen) Paşa'nın komutasındaki Doğu Ordusu'nun kurmay heyetinde görevlendirildi. Savaşın seyri içinde Birinci ve İkinci Doğu Orduları Çatalca Hattı'na çekilince, 8 Kasım 1912'de bu ordular lağvedildi ve yerine Nazım Paşa'nın komutasında Çatalca Ordusu kuruldu. Salâhattin (Köseoğlu) Bey de bu ordunun Mahmud Muhtar (Katırcıoğlu) Paşa'nın komutasındaki Üçüncü Kolordusu'nun Kurmay Başkan Yardımcılığı görevine getirildi. Bu görevinde iken katıldığı Birinci Çatalca Muharebesi sırasında 18 Kasım 1912'de Kolordu Komutanı Mahmut Muhtar Paşa ile birlikte ağır bir biçimde yaralandı. Önce İstanbul'a nakledilerek tedavi altına alındı. 27 Nisan 1913'te de Almanya'ya gönderilerek Wiesbaden kaplıcalarında tedavi gördü, ama sağ kolu sakat kaldı. Bundan dolayı sonraki yıllarda Çolak Salâhattin olarak anıldı.

Tedavisi tamamlandıktan sonra 11 Ocak 1914'te Erkan-ı Harbiye Mektebi öğretmenliğine getirildi, 2 Mart 1914'te de müdür yardımcısı oldu.

3 Ağustos 1914'te Birinci Ordu Menzil Müfettişliği Kurmay Başkanlığı'na tayin edildi. Bu görevi sırasında 29 Kasım 1914'te kurmay yarbaylığa yükseltildi.

8 Şubat 1915'te İkinci Kolordu kurmay başkanı, 8 Haziran 1915'te Çanakkale Cephesi'nde Alman Weber Paşa'nın komutasındaki Güney Grubu kurmay başkanı, bir ay kadar sonra da yine Çanakkale Cephesi'nde bu kez Vehip (Kaçi) Paşa'nın komutasındaki Güney Grubu'nda Onuncu Tümen komutanı oldu.

Çanakkale Savaşları Güney Grubu kurmay başkanı olarak 4-6 Haziran'da Üçüncü Kirte Muharebesi, 21-22 Haziran 1915'te Birinci Kerevizdere Muharebesi, 28 Haziran-3 Temmuz 1915'te Zığındere Muharebesi ve 5 Temmuz Zığındere Taarruzu'na katıldı. Yine Çanakkale Cephesi'nde Onuncu Tümen komutanı olarak 12-13 Temmuz 1915 İkinci Kerevizdere Muharebesi, 6-13 Ağustos 1915 Muharebeleri, Eylül-Kasım 1915 arasında da Mevzi Muharebeleri'nde yer aldı.

Ardından Doğu Cephesi'nde görevlendirildi. İlk görevi 14 Aralık 1915'te tayin edildiği Beşinci Kafkas Tümeni komutanlığı oldu. 14 Aralık 1915'te kurmay albaylığa yükseltildi.

8 Mart 1917'de Ahmet İzzet (Furgaç) Paşa'nın komutası altında Kafkas Ordular Grubu kuruldu. Salâhattin (Köseoğlu) Bey, 5 Temmuz-10 Ağus-

tos 1917 arasında Kafkas Ordular Grubu'nun Üçüncü Ordusu'na bağlı İkinci Kafkas Kolordu komutanlığına vekâlet etti.

1 Kasım 1917'de Irak Cephesi'nde savaşan Halil (Kut) Paşa komutasındaki Altıncı Ordu'ya bağlı 13'üncü Kolordu'nun komutanlığına getirildi. Bu cephede Ocak-Haziran 1918'de yapılan muharebelere katıldı.

6 Temmuz 1918'de Vehip (Kaçı) Paşa'dan görevi devralan Halil (Kut) Paşa'nın komuta ettiği Şark Orduları Grubu'nun, Yakup Şevki (Subaşı) Paşa komutasındaki Dokuzuncu Ordusu'na bağlı Dördüncü Kolordu'nun komutanlığına getirildi. Bu görevinde iken 1918 yazında Kuzey Kafkasya-Azerbaycan ve İran içlerine yapılan harekâta ve aynı yılın sonbaharında Hazar Denizi kıyılarına yapılan harekâta katıldı.

Salâhattin (Köseoğlu) Bey'in komutasındaki Dördüncü Kolordu, Eylül 1918'de, Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın komutasındaki Altıncı Ordu emrine verildi. Salâhattin (Köseoğlu) Bey bu görevi sırasında da 28-30 Ekim 1918 tarihlerindeki Dicle Muharebesi'ne katıldı. Savaşın yenilgiyle sonuçlanması üzerine kolordu karargâhı 1 Kasım 1918'de lağvedildi.

Mütareke imzalanıp savaş sona erince 1 Kasım 1918'de Menzil Genel müfettişliğine, 12 Ocak 1919'da Harbiye Dairesi başkanlığına, 13 Temmuz 1919'da Sivas'taki Üçüncü Kolordu komutanlığına getirildi.¹

Üçüncü Kolordu komutanlığı Salâhattin Bey'in askerlikteki son görevi oldu. 9 Aralık 1920'de Üçüncü Kolordu Komutanlığı lağvedildi, yerine merkezi Amasya olan Merkez Ordusu Komutanlığı kuruldu. Eski İzmir Valisi ve 17. Kolordu Komutanı (Sakallı) Nurettin Paşa ordu komutanlığına getirilince Salâhattin Bey'in fiili olarak yürütmekte olduğu askerî görevi sona erdi.

Salâhattin (Köseoğlu) Bey askerlik hayatı, özellikle de Birinci Dünya Savaşı sırasındaki başarılarından dolayı, çok sayıda nişan ve madalya ile onurlandırıldı. Aldığı madalya ve nişanlar şöyle sıralanmaktadır: Beşinci dereceden Nişan-ı Osmani, gümüş ve altın liyakat madalyası, gümüş ve altın imtiyaz madalyası, harp madalyası, ikinci dereceden kılıçlı Mecidi Nişanı, ikinci dereceden kılıçlı Nişan-ı Osmani, kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyası. Kendisine ayrıca şu madalya ve nişanlar da verilmiştir: 1. derece Demir Haç, 2. derece Demir Haç, Alman kılıçlı harp madalyası, 4. derece Alman Kırmızı Kartal Madalyası, 3. derece Avusturya Askerî Meziyet Nişanı, 3. derece Avusturya FJ Nişanı.

1 Salâhattin Köseoğlu'nun askerlik hayatıyla ilgili bilgileri şu beş kaynaktan yararlanarak derledim. İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1993; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM Dönemi (1919-1923)*, Cilt 3, Ankara, TBMM Vakfı Yay., 1995, s. 779-781; Hülya Toker ve Nurcan Aslan, *Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, Cilt II, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., 2009, s. 533-535; Hülya Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri (Belge ve Fotoğraflarla)*, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yay., 2014, s. 236-239; *Cepheden Meclise*, Ankara, Milli Savunma Bakanlığı Yay, t.y., s. 74-75.